

Väärtuskasvatus kui läbiv teema

ja selle arvestamine õpikute koostamisel

Maria Jürimäe, MA

Tartu Ülikool, Haridusuuringute ja õppekava arenduse keskus

26.10.10 Tallinn

Väärtused õppevaras

- Õppevara kajastab alati mingeid väärtusi, väärtuste osas neutraalne õppevara pole võimalik.
- Õppevara loomisel ja retsenseerimisel tuleks tähelepanu pöörata ka väärtuskasvatustlikule aspektile.

Kui seda ei tehta, võib väärtussüsteem olla juhuslik ja vastuoluline (nii materjali enese raames kui RÕK-ga)

Väärtused õppevaras

- Õppevara kajastab alati mingeid väärtusi, väärtuste osas neutraalne õppevara pole võimalik.
- Õppevara loomisel ja retsenseerimisel tuleks tähelepanu pöörata ka väärtuskasvatusele aspektile.

Kui seda ei tehta, võib väärtussüsteem olla juhuslik ja vastuoluline (nii materjali enese raames kui RÕK-ga)

Väärtuste allikad:

- õppevara looja(te) isiklik väärtussüsteem, mis tuleneb iga autori taustast: kogemustest, haridusest, maailmapildist
 - ainedidaktika traditsioonid
 - aine(valdkonna) kavad
 - RÕK üldosa
 - RÕK lisad
 - RÕK rakendumise tugimaterjalid
 - . . .
-

RÕK üldosad:

. . .hariduse alusväärtused:

Üldinimlikud väärtused, nt ausus, hoolivus, lugupidamine enda ja teiste vastu.

Ühiskondlikud väärtused, nt vabadus, demokraatia, sallivus, vastutustundlikkus.

Üldpädevused, sh väärtuspädevus.

Riiklikus õppekavas on läbivate teemade:

Eesmärgid

Õppeprotsessi kirjeldused kooliastmeti

Eeldatavaid tulemusi LT-de kohta eraldi pole, küll aga on kõik ainevaldkonnad teinud tööd nende kirjutamiseks oma valdkonnakava üldossa ning ainekavadesse.

Kasulikke linke:

https://www.oppekava.ee/laebivad_teemad

<http://www.ut.ee/curriculum/Kogumikud>

<http://www.eetika.ee/arendus/ettekanded/ettekanded/>

https://www.oppekava.ee/laebivad_teemad

LT väärtused ja kõlblus taotletavad õpitulemused
kooliastmeti.

Näiteks II kooliastme lõpetaja:

- 1) põhjendab ühiselt tunnustatud väärtustele toetuvate tavade ja reeglite vajalikkust klassi ja kooli tasandil ning enda elus ettetulevates olukordades, tuues näiteid oma kogemustest;
- 2) sõnastab eetilist dilemmat sisaldava jutustuse põhjal loo keskse probleemi ja pakub olukorrale võimalikke lahendusi; analüüsib neid eri osapoolte vaatenurgast ja valib enda meelest kõige sobivama lahenduse oma valikut põhjendades;
- 3) suhtub kaaslastesse lugupidavalt.

https://www.oppekava.ee/laebivad_teemad

LT-de taotletavad õpitulemused kooliastmeti.

Näiteks II kooliastme lõpetaja :

- näitab üles initsiatiivi tegutsemiseks ja otsustamiseks; vastutab jõukohaste probleemide lahendamise eest; (LT elukestev õpe ja karjääri planeerimine)
- selgitab näidete varal loodusvarade ja energia säästmise vajadust; (LT KK ja jätkusuutlik areng)
- suhtub avatult teiste kultuuride esindajatesse ning kasutab suhtlemisel teadmisi nende kultuuri kohta. (LT kultuuriline identiteet)

<http://www.ut.ee/curriculum/Kogumikud>

Artiklid nelja läbiva teema kohta, sh:

“Väärtuskasvatuse mudelit otsimas” *Olga Schihalejev, Aive Pevkur*

“Koostöine tund kui väärtuskasvatuse meetod koolis”
Meedi Neeme

“Koolikultuur väärtuste ja hoiakute kujundajana”
Lemme Randmaa

“Kuidas kujundada väärtuskasvatuse abil arusaama heategevusest kui loomulikust elu osast” *Merike Kaunissaare*

“Maailmakodaniku väärtuste kujundamine koolis”
Johanna Helin

Läbivate teemade komponendid

- teadmised
- oskused
- hoiakud, suhtumised
- väärtushinnangud

Komponentide osakaal ja suhe on erinevate
LT-de puhul erinev

Läbiv teema “väärtused ja kõlblus”

“läbib” teisi läbivaid teemasid ja on seetõttu eriline teiste LT-de seas.

Iga läbiva teema väärtuskomponendid +
üldpädevuste väärtuslik aspekt +
ainevaldkonnakavade väärtuslik aspekt +
teadmised kultuurikonktekstist (moraal, “kirjutamata seadused) +
oskus ja soov moraalselt käituda =
LT väärtused ja kõlblus sisu

Läbiv teema “väärtused ja kõlblus” õppevaras väljendub läbi:

- õppe sisu – mida ja kuidas käsitletakse
 - õppeviiside ja metoodika
 - hindamise (tagasiside kogumise ja kommunikatsioonivõimenduse) viiside
 - õppe eesmärkide
-

LT “väärtused ja kõlblus” õppe sisus

- väärtustamine läbi teatud temaatika käsitlemise
- “nullõppekava”

Teatud temaatika mittekäsitlemine/ välja jätmine õppekavast või õppevarast kannab samuti väärtuskasvatuslikku sõnumit.

- temaatika käsitlemise viis – kuidas midagi eksponeeritakse, millised väärtused, suhtumised ja hoiakud selles väljenduvad.
-

Näide: tööülesanne I klassile

Minu pere tööd.

Kodune tööjaotus.

- Millised on minu ja teiste pere liikmete tööd kodus?
- Aita teisi!
- Kes palju teeb, see palju jõuab!

Emakeel.

. . . kui täis- ja kaashäälikud vahelduvad ühe kaupa, on need **lihthäälikud**.

Tähtliterateksti näide: SUVI ON PUHKUSE AEG.
MÕNED MEIST SÕIDAVAD RANDA.

Harjutatakse sõnas lihthäälikute leidmist.

Näide: matemaatikaülesanne

Kalle leidis rahakoti saja krooniga. Rahakoti vahel oli ka omaniku visiitkaart. Kalle viis rahakoti omanikule tagasi ning sai vaevatasuks 10 % tagastatud summast. Mitu krooni Kalle sai?

Mai sai nädalas taskuraha 50 krooni. Ta ostis selle eest kahekrooniseid pulgakomme. Mitu kommi Mai iga päev sõi (arvestades, et nädalavahetusel ta komme ei ostnud)?

Näide: subtlemissõpetuse lisamaterjal VI klassile

Kuidas jätta endast positiivne ja mõjuv esmamulje?

Järgnevalt toome ära mõned reeglid, mida tuleks oma esimesel (äri-)kohtumisel silmas pidada:

- Kandke ehteid (ettevaatust liialdamisega). Mõnede arvates peegeldavad need, mis inimene olete.
- Mees! Arvesta, et enamuse naisi ei ole vaimustuses sinu karvastest sääremusklitest! Kandke sokke, mis istudes ei paljasta sinu sääremarja.
- Ainus lubatud puudutus ärimaailmas on käesurumine, muud käperdamised unusta (ükskõik kui ahvatlev sinu vastassoost vestluskaaslane ka ei oleks...).

LT “väärtused ja kõlblus” õppeviisides

väärtustamine läbi teatud õppeviiside ja metoodika kasutamise või mittekasutamise, nt:

- aktiivõppe meetodid,
 - iseseiseva- paaris- ja grupidöö osakaal,
 - avatud küsimused, mitme õige vastusega ülesanded,
 - loovülesanded,
 - ülesanded, mis lõimivad erinevaid aineid ning aineid LT-dega,
 - ülesanded, mis lõimivad koolis toimuvat õpet koolist väljaspool toimuvaga.
-

Näide: rütmiharjutus ‘Raudtee’

Eesmärgid – arendada rütmitunnet ja mälu

– tunda rõõmu keelega mängimisest, sünonüümidest, liitsõnade osiste avastamisest.

Mis tee?

Raudtee.

Mis raud?

Hobuseraud.

Mis hobu?

Kiikhobu.

Mis kiik?

Võrkkiik.

Mis võrk?

Kalavõrk.

Mis kala?

Kuldkala.

Mis kuld?

Päiksekuld.

Mis päike?

Õhtupäike.

Mis õhtu?

Teeõhtu

RAUDTEE

tuleraud jaanituli käojaani kellakägu tunnikell täistund lusikatäis teelusikas	vanaraud puruvana leivapuru vormileib koolivorm muusika- kool klaveri- muusika kontsert- klaver konna- kontsert teekonna	pressraud kirjapress võlakirja riigivõla kalariigi karpkala pärlikarp klaaspärli teeklaas	pliidiraud gaasipliidi maagaasi Eestimaa Põhja-Eesti tooli põhja ratastooli jalgratas puujalg lehtpuu teeleht	käeraud alkäe laua alt teelaua	triikraud liitriik alaliit pindala jäepind uisujää rulluisu teerull
---	---	---	---	---	--

RAUDTEE

LT “väärtused ja kõlblus” hindamises

Mis on hindamise objekt (mida hinnatakse?)

Hindamise viisid, mida õpikus (ning kaasnevas õpetajaraamatus ja töövihikus) pakutakse, sh kujundava hindamise kasutamine, nt

- ❑ eelhindamise abivahendid
 - ❑ enesehindamise (töö)lehed
 - ❑ õpilaste arengu jälgimise ja salvestamise abivahendid
-

Näide: tööülesanne I klassile

"Minu perekond".

Uurida, millised meie klassi pered on sarnased, millised erinevad ja mille poolest?

Kujutamisel jälgida suurem-, väiksem-, kõige väiksem mõisteid.

Pliiatsihoid!

Kujutatu annab ülevaate lapse psüühilisest seisundist (värvide valik, joonistatu suurus paberi suhtes)

LT “väärtused ja kõlblus” õppe eesmärkides

- deklareeritud õppe eesmärgid – nt. peatüki alguses loetletuna vms
 - õppe eesmärgid, mis avalduvad õppesisu, metoodika ja hindamise kaudu
 - varjatud õppe eesmärgid
-

Õppevara

kompleksse arendamise võimalused

- Lõiming ainevaldkonade ja ainete vahel
- LT-de, sealhulgas LT väärtused ja kõlblus süsteemne käsitlemine
- Pädevuste, sh väärtuspädevuse süsteemne käsitlemine

Kirjastus saab appi tulla üksikutele autoritele.

Väärtuste kajastumine

Paljude koolide unelm – kirjastuse õppevarapakett, kus KÕIK läbivad teemad kenasti sees ning kus erinevate ainete õpikud omavahel lõimitud.

Võimalus kirjastusele – andmebaas, lähtudes riiklikust õppekavast ja selle lisamaterjalidest (LT-de õpitulemused)

Nimetamine on väärtustamine?

Kas kõigi läbivate teemadega, samuti erinevate ainevaldkondade ja üldpädevustega seonduvad väärtused on õpiku(te)s nimetatud?

Näiteks:

Mitu korda esineb ajalooõpikus sõna sõda, lahing vms?

Mitu korda esineb emakeeleõpikus grammatika-termineid, nt alaleütlev kääne, tingiv kõneviis?

Väärtuste nimetamine = nende kajastamine?

*“Suur Lenin, ta oli üllas,
nii hoolitsev, tark ja hea.
Meid, lapsi, võtaks ta sülle,
meid, lapsi, võtaks ta sülle
ja silitaks hellalt pead.”*

Millist väärtuskasvatuslikku sõnumit annab sellise luuletuse esinemine õpikus?

Vastus sõltub sellest

- millises kontekstis seda teksti käsitletakse
- milline on õppeülesanne
- milline on õpetaja suhtumine
- milliseid väärtusi õpetaja ise usub
- milline on kontekst (koolis, ühiskonnas üldisemalt)

jne

Väärtused õppevaras

ei taga nende väärtuste kandumist tegelikku õppeprotsessi ning nende väärtuste omaksvõtmist õppijate poolt.

Siiski loob süsteemselt üles ehitatud ja reflekteeritud väärtussüsteem õpetajatele **võimaluse** õpet väärtuspõhisemalt kavandada ja teostada.

Õpetajaraamat on siin õpiku kõrval ehk olulisemalgi kohal.

Täna tähelepanu eest!

www.ut.ee/curriculum

maria.jurimae@ut.ee